

ганами. Якщо національний компетентний орган не дотримується законодавства ЄС, і якщо він не погоджується із рішеннями Єврокомісії, що вимагає від нього вжити необхідних заходів, і якщо, як наслідок такої ситуації, відбувається дестабілізація ринку, європейські наглядові органи можуть приймати рішення безпосередньо до окремих фінансових інституцій;

2) вжиття обов'язкових до виконання заходів у разі тривалої розбіжності в позиціях між національними органами, якщо не вдалося досягти обопільної згоди. Знову ж таки, якщо один із таких органів не дотримується рішень європейських наглядових органів, останні можуть прийняти окреме рішення стосовно відповідного учасника (учасників) фінансових ринків;

3) прийняття в надзвичайних ситуаціях рішень, що вимагають певних дій від національних органів, або, якщо останні не виконують таких дій, прийняття рішень стосовно окремих фінансових установ. Надзвичайною визначається ситуація, коли несприятливі події можуть серйозно підірвати упорядковане функціонування та цілісність фінансових ринків або стабільність усієї фінансової системи ЄС чи її частини.

Створення ESRB як інституції макропруденційного нагляду заповнило прогалину в попередній наглядовій структурі ЄС за фінансовими ринками, що була побудована переважно за секторальним принципом. У новій структурі враховано особливості сучасного етапу розвитку фінансової системи, зокрема взаємозалежність окремих її секторів. Таким чином, головна увага в здійсненні макропруденційного нагляду приділяється забезпеченню стабільності всієї фінансової системи ЄС і своєчасному виявленню і зменшенню системних ризиків, що можуть призвести до фінансових криз.

Література

1. Giorgio Di G. Towards a new architecture for financial regulation and supervision in Europe : an updated, reduced, synthesis of previous research / Giorgio Di Giorgio, Carmine Di Noia // Journal of financial transformation. — 2005. — N 14. — С. 145—156.

2. European Systemic Risk Board. [Electronic resource] European System of Financial Supervision. — available at: <https://www.esrb.europa.eu/home/html/index.en.html>

УДК 330.3:336.7

Максим ТОРЖЕВСЬКИЙ *

ЗАЛУЧЕННЯ ДОХОДІВ ВІД ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ У РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ: ДОСВІД КРАЇН СВІТУ

ПРИВЛЕЧЕНИЕ ДОХОДОВ ОТ ВНЕШНЕЙ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ В РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ: ОПЫТ СТРАН МИРА

ATTRACTION OF THE EXTERNAL LABOR MIGRATION REVENUES TO THE ECONOMIC DEVELOPMENT: INTERNATIONAL EXPERIENCE

Анотація. Проаналізований досвід країн, що розвиваються, стосовно залучення в економіку доходів від зовнішньої трудової міграції, який є корисним для застосування в Україні.

Аннотация. Проанализирован опыт развивающихся стран по привлечению в экономику доходов от внешней трудовой миграции, который является полезным для применения в Украине.

Abstract. The article analyzes the experience of developing countries in attraction to the economic development revenues from external labor migration, which is useful for application in the Ukraine.

Вплив зовнішньої трудової міграції на економічний розвиток країн, що розвиваються, є неоднозначним. З одного боку, фінансові ресурси, які надходять від мігрантів, сприяють розвитку економіки та підтримують платіжний баланс. З іншого боку, відтік працівників за кордон зменшує пропозицію на внутрішньому ринку праці, а також створює ризики для стабільного функціонування системи соціального забезпечення. Після прямих іноземних інвестицій грошові перекази — другі за значущістю фінансові потоки в країнах із нестабільною економікою. Вони сприяють формуванню людського потенціалу на мікрорівні, зокрема, життєвої і освітньої його складових.

* **ТОРЖЕВСЬКИЙ Максим Владиславович / Максим ТОРЖЕВСКИЙ / Maxim TORZHEVSKIY** — аспірант Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості, заступник директора Чернігівського обласного центру зайнятості, e-mail: plazma123@yandex.ru

Проте в Україні кошти, які надсилають заробітчани, зазвичай не працюють на примноження капіталу держави та розвиток бізнесу. Більшою мірою вони йдуть на споживання. До того ж мігранти часто передають гроші неформальними каналами, уникаючи оподаткування та відрахувань до соціальних фондів, що не сприяє економічному зростанню держави.

В умовах зниження інвестиційної привабливості, а також військово-політичного конфлікту Україні потрібно знаходити альтернативні джерела залучення капіталу і валюти в країну. Світовий досвід вказує на те, що стабільним і довгостроковим ресурсом можуть стати саме грошові перекази й інвестиції трудових мігрантів.

Відповідно до Кейнсіанської моделі економіки зростання обсягу грошових переказів розглядається як збільшення доходу населення, що не викликане зростанням виробництва. У даному випадку розвиток внутрішнього бізнесу може стимулюватися збільшенням споживання товарів і послуг внутрішнього виробництва та підвищенням обсягу інвестицій.

В Україні, де гранична схильність населення до заощадження є невисокою, у середньому близько 10 % [3], основним засобом впливу грошових переказів на формування валового внутрішнього продукту (ВВП) є споживання. Це, передусім, пояснюється низьким рівнем доходів домогосподарств на батьківщині та необхідністю покращення матеріального стану за рахунок надходжень від членів їх родин — зовнішніх трудових мігрантів.

Незважаючи на те, що вплив грошових переказів на ВВП через інвестиційний канал може бути оцінений лише у довгостроковій перспективі, низька гранична схильність до заощадження населення України дозволяє припустити, що він є незначним. Переважно трудові мігранти витрачають зароблені кошти на інвестиції у власне житло. Відомі випадки, коли українські заробітчани відкривали на батьківщині малий бізнес, але це не поширене явище. По-перше, для відкриття бізнесу зазвичай необхідний більший стартовий капітал, ніж заощадження трудових мігрантів. По-друге, в Україні недостатньо сприятливий інвестиційний клімат. Так, за даними рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу — 2015» Україна посідає 96-е місце за легкістю ведення бізнесу серед 185 країн світу [6].

Доходи мігрантів, що надходять до України, становлять від 6 до 7 млрд дол. США на рік, або 8—9 % ВВП. Внесок міграції у зростання ВВП є невеликим, але останнім часом він зростає у зв'язку з несприятливою економічною ситуацією у країні та зниженням обсягу ВВП. Враховуючи оцінки граничної схильності до споживання та придбання імпортованих товарів і послуг, експерти вважають, що внесок міграції грошових переказів у ВВП України становить від 2,1 % до 4,0 % [3].

У багатьох країнах, що розвиваються, перекази сприяють підвищенню рівня життя та зменшенню бідності. Аналіз, проведений Міжнародним валютним фондом по 101 країні світу, довів, що десятивідсоткове збільшення переказів у розрахунку на душу населення забезпечує зменшення бідності на 3,5 % [4, с. 69].

Під впливом трансфертів трудових мігрантів змінюється структура витрат домогосподарств: вони спрямовують меншу частку доходів на харчування та житло, більшу на освіту, лікування, відпочинок, придбання товарів тривалого використання. Усе це сприяє накопиченню людського капіталу. Частина переказів спрямовується на заощадження та інвестування, тобто забезпечення майбутніх доходів. Наприклад, у Мексиці 20 % капіталу, вкладеного в мікропідприємства, є внесками трудових мігрантів. Дослідження в 13 країнах Карибського басейну та 7 країнах Середземномор'я довело, що збільшення переказів на 1 % приводить до зростання приватних інвестицій на 0,6 %.

З огляду на вагомість грошових переказів мігрантів, країни — експортери робочої сили спрямовують зусилля на формування ефективної політики регулювання фінансових операцій у напрямку здешевлення грошових переказів мігрантів, гарантування їх безпеки та своєчасності надходження до адресата, полегшення доступу мігрантів до офіційних трансфертних каналів, створення можливостей використання грошових переказів для інвестування в економіку країн походження міграційних потоків.

Найпростішим шляхом спрямування переказів на економічний розвиток країни є контроль за цим фінансовим потоком через його оподаткування або встановлення вимоги до мігрантів щодо переказів певних сум через національні фінансові установи. Наприклад, Єгипет зобов'язав мігрантів переказувати додому щонайменше 10 % заробітків, в'єтнамський уряд встановив вимогу до мігрантів щодо перерахування 30 % заробітків до спеціального державного фонду. Шрі-Ланка спробувала ввести 15 %-й податок на перекази, проте дуже швидко змушена була його скасувати. Польща та Грузія оподатковували перекази, враховуючи їх у загальній сумі доходів домогосподарств. Однак, спроби оподаткувати перекази виявилися малоефективними та спричинили їх спрямування неформальними каналами. Натомість, лібералізація сфери валютних надходжень через спрощення відкриття валютних рахунків, встановлення на них вищих відсотків, певні пільги для їх власників, зменшення податків тощо призвела до зростання приватних трансфертів. За даними Світового банку, 35 % країн світу практикують такий підхід [4, с. 71—72].

У деяких країнах для трудових мігрантів передбачені податкові пільги. Так, на Філіппінах вони звільнені від обов'язку подавати декларацію про доходи. В Єгипті мігранти, які переказують кошти через банки, можуть отримати податкові пільги терміном до 10 років. В Індії та Шрі-Ланці відсотки на депозити мігрантів звільнюються від оподаткування.

Крім того державами — експортерами робочої сили створюються додаткові можливості для мігрантів. Відомий приклад — угода між фінансовими установами Мексики та США, досягнута за участі мексиканського уряду, яка дозволила нелегальним мігрантам-мексиканцям у США відкривати поточні рахунки в банках, з яких на батьківщині знімають гроші члени їхніх родин [5].

За даними Світового банку, мігранти, які працюють у Європі, за 2014 рік надіслали додому 109,4 млрд доларів США у вигляді грошових переказів. Лідеркою з отримання грошових переказів є Україна — 7587 млн дол., на другому місці — Польща (7466 млн дол.), на третьому — Нігерія (7412 млн дол.). Очікується, що у 2015 році обсяг грошових переказів від українських заробітчанин також може перевищити 7 млрд доларів США [2].

Досвід Ізраїлю, Туреччини, Ірландії, Італії, Південної Кореї підтверджує, що країна може опинитися серед розвинених держав у тому числі завдяки мігрантам і діаспорі, вмотивувавши їх інвестувати значні ресурси у батьківщину. Таким успішним шляхом сьогодні йдуть Філіппіни. Значною мірою завдяки грошовим переказам влада цієї країни змогла побудувати стабільну економіку, яка за багатьма показниками відповідає розвиненим країнам світу.

Унікальний досвід Філіппін свідчить, що грошові перекази можуть стати ефективним і стабілізаційним інструментом для економіки навіть під час криз, катастроф і військових конфліктів. Так, у 1980-х роках влада Філіппін визнала, що через військово-сепаратистський конфлікт на острові Мінданао країна неспроможна залучити іноземний капітал і запобігти зростанню дефіциту платіжного балансу. Тому уряд змінив стратегію розвитку економіки, переорієнтувавши її на перекази та інвестиції філіппінських мігрантів. Було реалізовано спеціальну міграційну політику, яка включала три складові:

- 1) підготовчо-просвітницька робота;
- 2) розвиток системи фінансово-банківських послуг,
- 3) створення інвестиційно-страхової інфраструктури.

Це дало вражаючі результати. Якщо у 1980-х роках грошові перекази через фінансово-банківську систему становили 10 млрд дол. США, то у 1990-х — 41 млрд, у 2000-х — 131 млрд, за 2010-ті роки очікується 250 млрд дол. США [2].

Сьогодні на Філіппінах близько 30 органів влади займаються питанням мігрантів і здійснюють максимальне сприяння легальному працевлаштуванню населення за кордоном. З цією метою держава уклала 80 договорів з іншими країнами про доступ до ринку праці.

При профільних державних установах створено мережу підготовчих семінарів для охочих працювати за кордоном і для виїжджаючих на постійне місце проживання, навчання тощо. Щорічно у країні відбувається понад мільйон таких семінарів, які відвідує близько 25 млн осіб. За їх підсумками видається Сертифікат працевлаштування за кордоном, який діє на строк трудового договору, та його наявність контролює прикордонна служба Філіппін. Таким чином, філіппінці не можуть виїхати за кордон по нетуристичній візі, що є ключовим стимулом для отримання Сертифікату працевлаштування за кордоном.

Політика щодо мігрантів і одержувачів переказів входить до пріоритетів Центробанку Філіппін, який суттєво лібералізував ринок переказів: скасовано ліцензування платіжних систем, дозволяється співпраця з небанківськими фінансовими установами, спрощено процедуру виплати переказів у сільській місцевості. Банки Філіппін співпрацюють з 4,5 тис. іноземними установами-контрагентами, що дає змогу здешевити вартість переказів і забезпечити надходження до 90 % їх обсягів через фінансово-банківську систему. Для порівняння: в Україні — це близько 30 %. Крім того, на Філіппінах працює понад 1 тисяча платіжних систем (в Україні 30 систем). Банки виконують значний обсяг роботи з підвищення фінансової грамотності потенційних мігрантів. Вони беруть активну участь у семінарах для відїжджаючих за кордон і надають можливість усім зацікавленим відкрити рахунки безпосередньо під час таких заходів. Завдяки цьому більш як 70 % філіппінських мігрантів і членів діаспори мають рахунки на батьківщині.

З метою забезпечення припливу грошових переказів на інвестиційні цілі влада Філіппін створила Адміністрацію з питань добробуту філіппінських мігрантів, а також розширила повноваження Соціально-страхового, Іпотечного та Пенсійного фондів. Кожна з цих установ має від 1 до 5 млн активних вкладників-мігрантів, які сплачують обов'язкові внески та можуть скористатися кредитно-депозитними та страховими послугами, стипендіями для обдарованих дітей, грантами на стажування тощо.

Особлива увага приділяється залученню коштів мігрантів на ринок нерухомості і фондовий ринок. Близько 25 % нерухомості будується на ці кошти, а 20 % інвестиційних переказів спрямо-

вується на фондовий ринок, у тому числі через низьку привабливість депозитних ставок у банках, у межах 1—2 %. Для залучення переказів на розвиток малого і середнього бізнесу влада Філіппін створила Центр реінтеграції філіппінських мігрантів, який через державні банки видає кредити на пільгових умовах [2].

Грошові перекази мігрантів відіграють важливу роль для економік більшості країн, що розвиваються, та Світовий банк прогнозує подальше зростання їх обсягів. Україна — одна з небагатьох країн, яка має значну кількість мігрантів за кордоном: за офіційними даними — це 1,2 млн осіб, за даними Світового банку — близько 6 млн осіб. Але в нашій державі практично відсутня політика залучення їх доходів і заощаджень в економіку.

У листопаді 2015 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про зовнішню трудову міграцію», який набирає чинності з 1 січня 2016 року. Він входить до пакету рішень, які стосуються зобов'язань України щодо лібералізації візового режиму з Європейським Союзом і визначає правові та організаційні засади державного регулювання зовнішньої трудової міграції і соціального захисту українських трудових мігрантів за кордоном і членів їх сімей.

Документом встановлюється, що державна політика у сфері зовнішньої трудової міграції ґрунтується, зокрема, ефективного державного регулювання трудової міграції; забезпечення соціального та правового захисту трудових мігрантів і членів їх сімей; співпраці з державними органами іноземних держав, міжнародними і громадськими об'єднаннями, зацікавленими у вирішенні питань зовнішньої трудової міграції. Крім того, передбачено заходи з попередження незаконної зовнішньої трудової міграції; створення умов для повернення в Україну та реінтеграції в суспільство трудових мігрантів і членів їх сімей, а також сприяння задоволенню їх національно-культурних, освітніх і мовних потреб [1].

Проте, це лише перший крок на шляху залучення зовнішніх трудових мігрантів до відновлення економіки України. Враховуючи значні бюджетні обмеження, ключова роль у цьому процесі має належати фінансово-банківському сектору. Фінансовим установам доцільно розробити послуги-мотиватори, що привернуть увагу мігрантів і отримувачів переказів до банківської системи. Паралельно потрібно проводити роботу з розширення каналів і способів переказу коштів в Україну. Розробка фінансових інструментів (облігації, депозитні сертифікати тощо) та їх розміщення серед мігрантів і діаспори дозволить залучити їх заощадження на інфраструктурні та соціально важливі проекти в Україні. На рівні центральних і місцевих органів виконавчої влади мають бути прийняті програми залучення інвестицій мігрантів і спрямування переказів на розвиток їх рідних територій.

Реалізація зазначених кроків дала б можливість Україні суттєво поліпшити ситуацію з платіжним балансом, а зростання обсягів переказів через фінансово-банківську систему збільшить пропозицію валюти в країні, що укріпить курс гривні, істотно підвищить кредитний рейтинг країни та дозволить залучати інші ресурси під нижчі відсоткові ставки.

Таким чином, проблему надходження грошових трансфертів мігрантів слід підняти на національний рівень і визначити їх важливою складовою формування економічної політики. Тільки в такому випадку грошові перекази мігрантів можуть стати справжнім джерелом інвестицій, генератором економічного розвитку України.

Література

1. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про зовнішню трудову міграцію». [Електронний ресурс] / Верховна Рада України (офіційний веб—портал). — Режим доступу: <http://rada.gov.ua/news/Novyny/118246.html>
2. *Гайдуцький А.* З третього світу в перший — завдяки грошовим переказам мігрантів / А. Гайдуцький // Дзеркало тижня. Україна. — 2015. — №19.
3. *Кравчук К.* Трудова міграція як фактор економічного зростання в Україні. Аналітична записка МЗ/2014 [Електронний ресурс] / К. Кравчук. — Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_Briefing_Series/PB_M3_2014_ukr.pdf
4. *Осокіна В., Руденко Н.* Грошові трансферти трудових мігрантів в контексті інвестицій в економіку / В. Осокіна, Н. Руденко // Економіка. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. — 2013 — №10(151). — С. 67—72.
5. Перекази мігрантів з-за кордону та можливі заходи щодо їх заохочення та ефективного використання. Аналітична записка. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1276/>.
6. Web-site of World Bank Group. Doing Business. Measuring Business Regulations. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/>